

מבוא	3
1. כשמטוסים הפילו ממשלות	4
2. המאבק על רחוב בר-אילן	7
3. ממשבר המשחן ועד עבודות הרכבת	10
4. חוק המרכולים	14
5. סיכום ומסקנות	18
ביבליוגרפיה	19

מבוא

יום השבת הוא יום מיוחד בדת היהודית. יש ליום זה משמעויות רבות בהיבטים דתיים שאף השליכו על אופיה של מדינת ישראל ועל עיצוב מערכת המשפט שלה, כך למשל בקביעת יום המנוחה השבועי ביום שבת, עבורי בני הדת היהודית.

כיאה לקיבוץ הגלויות שהתאסף בארץ ישראל מראשית תקומתה, ישנם קבוצות שונות אשר מחזיקות בתפיסות דתיות וחילוניות שונות ואף קיצוניות. בשל כך, לא פעם עמדה השבת במרכזה של מחלוקת ציבורית שהובילו לא פעם למשברים גדולים ואף לפילוג בעם.

עבודת מחקר זו נועדה לבחון כיצד השבת השפיעה על היווצרותם של משברים שנוהלו בחסות הפוליטיקה, כלומר האם השבת שימשה כלי בידי פוליטיקאים ליצור משברים קואליציוניים או לגרוף אהדה מסוימת בקרב אוכלוסיות שונות בעם או האם באמת השבת היא סממן יהודי כה מובהק ששווה להפיל ממשלות בשבילו.

בכדי ליתן מענה על שאלה זו, אבחן מספר אירועים משמעותיים שארעו במרוצת ההיסטוריה הקצרה של מדינת ישראל, תוך בחינת מספר קריטריונים זהה בכל אירוע:

- עוצמת המשבר – עד כמה השפיעה המשבר שנוהל בכתלי הכנסת על הרחובות ולהפך, האם המשבר הגיע מהרחוב אל כתלי הכנסת?
- מקורו של המשבר – האם המשבר הוא יציר פוליטי או צורך אמיתי של העם?
- דרך ניהולו של המשבר – האם היו הפגנות חריגות, התערבות בג"ץ וכיוצא בזה.
- תוצאותיו הסופיות – האם חוקקו/שונו חוקים בנושא, האם הממשלה הופלה או המשיכה לפעול באותה מתכונת, האם שונתה ההתנהלות המדינית וכיוצא בזה.

בפרק הסיכום אבקש להשוות בין ניהול כל משבר ומשבר ולעמוד על ההבדלים ביניהם. המטרה הסופית היא להבין האם השבת, בגלל עצם היותה השבת, מהווה מוקד משיכה לפוליטיקאים לצבירת כוח ושלטון או חשיבותה מקנה לה מעמד רם שהוא מעבר לשיקולים צרים אלו.

1. כשמטוסים הפילו ממשלות

יום שישי, 10 בדצמבר 1976. שלושת מטוסי F-15 הראשונים שהגיעו לישראל מאמריקה נחתו בבסיס חיל האוויר אי שם בארץ (כך כונה אז בהקשר זה בסיס תל נוף). לא פחות מ-3,000 בני-אדם השתתפו בטקס קבלת הפנים, בהם ראש הממשלה יצחק רבין, שרים, הרמטכ"ל מוטה גור ובכירים נוספים.¹

מטוסי הקרב יצאו מסנט לואיס. לאחר תדלוק בדרך המשיכו הטייסים האמריקנים בדרכם לישראל. מעל לים ציפה להם מטוס פנטום ישראלי שנועד להורות את הדרך ולשמש "משמר כבוד". באיחור של 20 דקות, במזג אוויר נאה, הם הגיעו לאזור בסיס חיל האוויר.

שלושה מטוסים אפורים צלחו את השמיים. הקהל התרגש. מטוסי ה-F-15 חלפו פעם אחר פעם על פני הקהל, כמו כדי להשביע את סקרנותו, ונחתו בקלילות רבה לקול תשואות הצופים. ראשון בירך מפקד חיל האוויר, האלוף בני פלד, שאמר כי הוא רוצה לדבר שעה, אבל בשל קדושת השבת הקרבה ובאה הוא אינו יכול לעשות כן.

אחרון המברכים היה ראש הממשלה רבין, שאמר ש"זהו יום חג משולש" - לחיל האוויר, לצה"ל ולמדינת ישראל. מיד לאחר הנאומים פנו חברי הממשלה, הכנסת, הצבא, העיתונאים ושאר המקורבים אל שלושת המטוסים שחנו במוסך המטוסים, התחככו ונהנו מאווירת החג ששררה במקום אולם מבלי משים, נכנסה כבר השבת והחגיגות נמשכו.

חילול השבת הציבורי והפומבי בחסות ממשלת ישראל לא נעלמה מנגד עיניהם של חברי המפלגות הדתיות. כבר במוצאי השבת החלו לזרום מסרים נוקבים לכיוונו של ראש הממשלה רבין ובו מסר ברור – לא ייתכן שממשלת ישראל תתכנן ותוציא לפועל אירוע כה משמעותי דווקא ביום שבת ולא ביום אחר.

לנוכח תגובות אלה, כינס רבין את ישיבת הממשלה השבועית שנערכה ביום ראשון ובה הסביר י נעשה כל מאמץ שהמטוסים יגיעו לפני כניסת שבת. רבין סיפר בישיבה כי ביקש מהרמטכ"ל לדחות את מועד בואם של המטוסים החדשים, אך הוברר לו כי היו כבר בדרכם לישראל והדחייה לא הייתה אפשרית. רבין הוסיף כי הוא עצמו הורה להקדים את הטקס ככל האפשר ולצמצם את היקפו. עוד ציין והוסיף רבין כי הוא בעצמו עזב את בסיס חיל האוויר ביום שישי טרם כניסת השבת ואף הגיע לביתו בזמן.

שרי הממשלה ממפלגת המפד"ל, שהייתה מהמפלגות הדתיות הבולטות ביותר דאז, היו נחושים בדעתם. העובדה כי למעלה מ-3,000 משתתפים בטקס שהו באותה העת וגם לאחר כניסת השבת בבסיס חיל האוויר וחגגו את בואם של מטוסי הקרב, היוותה פגיעה קשה מבחינתם בתפיסה עמה הם כה מזוהים. עצם חילול השבת ההמוני בחסות הממשלה לא יכלה לעבור בצורה כה שקטה.

יומיים לאחר הישיבה הראשונה, ב-14 בדצמבר, הוגשה הצעת אי אמון בממשלה בשל חילול השבת והכנסת דנה בה בישיבה סוערת. באופן חריג, כל 120 חברי הכנסת נכחו במליאה, חולים

¹ ירון דרוקמן, "כשמטוסים הפילו את הממשלה של רבין", YNET, דצמבר 2013